

OSMANLI DEVLETİ'NDE TUZ GELİRLERİNİN DÜYÛN-I UMÛMİYE'YE DEVREDİLMESİNDEN SONRA TUZ KAÇAKÇILIĞI

*Fatmagül DEMİREL**

GİRİŞ

Kaçakçılık günümüzde de varlığını sürdüren bir olgudur. Genel anlamda kaçakçılığın temel nedeni yasaklamadır. Bir başka neden ise, daha çok kayıt dışı kazanç elde etme isteğidir.

Ülkeler gelirlerini azaltan kaçakçılıkla çeşitli yollarla mücadele etmişlerdir. Osmanlı Devleti de kaçakçılıkla mücadele etmek durumunda kalan ülkelerdendir. Bu mücadele, tuz gelirlerinin Düyûn-ı Umûmiye'ye devredilmesinden sonra da sürmüştür. Tuz gelirlerinin Düyûn-ı Umûmiye'ye devredilmesi ve alınan tedbirler çerçevesinde kaçakçılık yöntemleri şu şekildedir: Osmanlı Devleti'nde tuzun üretim ve satışı devletin tekelinde olup, ithalatı da yasaklanmıştır¹. Tuz gelirleri önce Rüsüm-ı Sitte İdaresi'ne², daha sonra devlet, dış borç ödeme problemiyle karşılaşınca, borçların tahsilatı için 28 Muharrem 1299 (20.12.1881) tarihli Muharrem kararnamesi ile kurulan Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne devredilmiştir³. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, tuzun yanı sıra balıkçılık, pul, ipek, tütün ve alkolden alınan vergiler, damga resmi, bazı bölgelerden alınan harçlar gibi önemli gelir kaynaklarını denetim altında

* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü Araştırma Görevlisi

¹ "Tuz Nizamnamesi", *Düstur*, I. Tertib, c. II, Dersaadet 1289, s. 683-706.

² Haydar Kazgan, "Düyûn-ı Umumiye", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c.III, s.702.

³ Rıfat Önsöy, "Muharrem Kararnamesi ve Düyûn-ı Umûmiye İdaresi", *Osmanlı*, c. III, Ankara 1999, s. 403. 21 maddeden oluşan Muharrem Kararnamesi için bkz. *Kavânîn ve Nizâmât ve Mukarrerâtı Maliye Mecmuası*, Dersaadet 1328 s.2-30. Tuz gelirleri 1922'de devlete intikal etmiştir. 1927'de Tuz İnhisar İdaresi kurulmuş ve 1937'de tuz tekeli İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bkz. Fazıl Tekin, *Mali Tekeller ve Türkiye'de Tütün Tekeli*, Eskişehir 1974, s. 54.

tutmaktadır. Ayrıca diğer bazı gelirler de doğrudan Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin denetimi altındadır⁴.

Muharrem Kararnamesi'nin 16. maddesine göre; Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne bırakılan gelirlerin, tahvil sahipleri adına tahsil edilmesi ve gelirlerin nakde çevrilmesi Düyûn-ı Umûmiye İdare Meclisi tarafından yürütülecektir⁵. Yine aynı maddede Osmanlı Hükümetinin meclise, görevlerini yerine getirebilmesi için yasalar çerçevesinde yardımda bulunacağı belirtilmektedir. Ayrıca kaçakçılıkla mücadele ve yasal cezaların uygulanması hususunda Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne yardımda bulunmayı da taahhüt etmektedir⁶. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, kendisine bırakılan tuz gelirini bir sanayi şirketi gibi işletmeyi tercih etmiştir. Bu amaçla idare, Adriyatik ve Ege denizleri tuzlarından Anadolu, Mezopotamya ve Yemen'in tuz gölleri ile kaya tuzlarına kadar geniş bir tuz alanını yeterli derecede gelir getirici olarak görmektedir. Böylece, tüm tuzlalar işletilmeye başlamıştır. İdare tuz ocaklarındaki yönetim ve işletim esaslarını kendisine göre yeniden gözden geçirerek modernize olmasına çalışmıştır. Özellikle tuz merkezi olarak bilinen İzmir-Foça ve Kızıldeniz'deki Salih tuz ocaklarını daha gelişmiş aletlerle donatmıştır. İtalya'dan ve Avusturya-Macaristan'dan gelen uzman mühendislerin yönetiminde bir teknik heyet oluşturmuştur⁷.

TUZ KAÇAKÇILIĞINA KARŞI ALINAN TEDBİRLER

Tuz gelirlerinin artırılması ve kaçakçılığın önlenmesi için Düyûn-ı Umûmiye İdaresi çeşitli tedbirler almıştır. Bu tedbirler şu şekildedir:

Önce, ciddi bir kayıt sisteminin tutulması, sonra tuzun üretiminin, satışının ve nakliyesinin her aşamada denetlenmesidir. Yine bir başka tedbir de güvenlik kuvvetleriyle birlikte yapılacak işbirliğidir. Son olarak da kişileri kaçakçılıktan

⁴ Donald Quataert, *Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılımı ve Direnişi (1881-1908)*, Çev.Sabri Tekay, Ankara 1987, s. 20. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne bırakılan gelirler için bkz. Hakkı Yeniay, *Osmanlı Borçları Tarihi*, Ankara 1936, s. 65-68.

⁵ Kırkor Kömürcan, *Türkiye İmparatorluk Devri Dış Borçlar Tarihçesi*, İstanbul 1948, s. 63.

⁶ Rıfat Önsoy, Aynı makale, s. 407. Ayrıca bkz. *Kavânin ve Nizâmât ve Mukarrerâtı Maliye...*, s.26.

⁷ Erdoğan Keskinliç, *Osmanlı Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin Kuruluşu, Gelişimi, Çalışma Safhaları ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri*, A.Ü. sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1997, s.145-146.

caydıracak kanuni düzenlemelerin yapılmasıdır. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi de bu tedbirlerle kaçakçılıkla mücadele etmeye çalışmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu çok uygun bir coğrafi durumda olması nedeniyle tuzu bol olan bir memleket sayılmaktadır.⁸ Bol miktarda tuz madeni ve tuz kuyularının bulunması, bu kuyuların işletilmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. Özellikle demiryollarının yetersiz olması, kolaylıkla geçilebilen yollarının bulunmaması denetimi güçleştirmekte ve bilhassa Yemen, Siirt, Bağdat gibi vilayetlerde bu denetim etkisiz kalmaktadır. Bu vilayetlerde kaçakçılık âdeta mahalli bir hastalık halini almıştır. Buna karşılık Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin Akdeniz ve Karadeniz sahillerinde aldığı tedbirler olumlu sonuçlar vermiştir⁹. Kaçakçılığın daha çok deniz yoluyla yapıldığı görülmektedir. Bunun için Bahriye Nezareti ile işbirliğine gidilmiş Karadeniz ve Akdeniz sahillerinde kaçakçılıkla mücadelede özel gemiler kullanılmıştır¹⁰. Deniz yoluyla yapılacak tuz kaçakçılığı ve diğer yasak eşyanın girişine engel olmak için denizlerde düzenli bir teftiş ve denetim usulü kurulması kararlaştırılmıştır. Bunun için neler yapılabileceğini kararlaştırmak için Düyûn-ı Umûmiye, Reji, Rüsûmât ve Bahriye idareleri memurlarından oluşan bir komisyonun teşkil edilmesi düşünülmüştür¹¹. Bu konuda alınan bir başka tedbir

⁸ Lütfi Güçer, "XV – XVII. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı" *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* c.XXIII sayı 1-2 İstanbul 1963, s. 81. Tuz elde edilen yerleri şu şekilde sıralamak mümkündür, Akdeniz sahillerinde, Kıbrıs, Ayas Becin (Menteşe Livası), Patnos (Aydın Livası), İzmir, Menemen, Rodos, Çandarlı, Mıdilli, Kızılcatuzla, Enez, Gümölcine, Selanik, Agriboz, Mora, İnebahtı'da, Adriyatik Sahillerinde Avlonya ve Delvine'de Karadeniz bölgesinde Ahyolu, Tekfurköyünde, Anadolu'da Koçhisar gölünde, Hacıbektaş ve Divriğde, Rumeli'de İzvornik'te, tabi devletlerden Boğdan Eflak, Transilvanya ve Ragüzada'da tuz elde edilmektedir. Bu konudaki araştırmalar ilerledikçe bu listeyi dahada zenginleştirmek mümkün olacaktır. Bkz. Aynı makale, s. 81. Ayrıca bkz. Saim Savaş, "Osmanlı Döneminde Sivas'ta Tuz Üretimine Dair Bazı Bilgiler" *Osmanlı Araştırmaları*, sayı XX İstanbul 2000, s. 223-245.

⁹ A.du. Velay, *Türkiye Maliye Tarihi*, Derleyen Maliye Tetkik Kurulu, Ankara 1978, s.310. Adana sahilinde kaçak eşya taşıyan gemilerin yakalanması için Beyruttaki Arkadi vapuru tayin edilmiş ve ele geçen bir gemide binbeşyüz kıyye kaçak tuz ele geçirilmiştir. Bkz. *Başkanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.)*, *Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV.)*, Nr. 26/78.

¹⁰ B.O.A., *İrade Dahiliye (İ.D.)*, 88775. Karadeniz sahilinde tuz kaçakçılığında kullanılmak için Düyûn-ı Umûmiye İdaresi tarafından satın alınmak istenen gemiye Osmanlı idaresi izin vermemiştir. Bu konudaki padişahın iradesinde bu geminin satın alınmasına izin verilirse hükümet içerisinde hükümet gibi bir hal ortaya çıkacağından dolayı geminin Osmanlı Devleti tarafından satın alınması ve tüm kaçakçılık işlerinde kullanılması yolunda padişahın iradesi çıkmıştır. Bkz. B.O.A., *Yıldız Sadaret Hususi Maruzatı (Y.A.HUS.)* Nr. 262/55, B.O.A., *İ.D.* Nr. 101073, 101074.

¹¹ B.O.A., *Y.A.HUS* Nr. 272/47, 277/130. teftiş usulünde ne gibi bir yol takip edileceği ve şimdiye kadar bu tür kaçak eşyalar kimler tarafından engellenmekte olduğunun açıklanması yolunda padişahın iradesi çıkmıştır. Bkz..B.O.A., *İrade Hususi (İ.H.)*, 6. R. 1311, Nr.15.

de sahillere götürülmekte olan tuz yüklü gemilerin kontrol edilmesidir. Tuzlalardan gelen tuz yüklü gemilerin sayısı, yüklerinin miktarı, verilen tezkerelerin numara, tarih ve gemi süvarisinin isminin her ay sonunda düzenli olarak geminin geldiği yerin tuzla memurları tarafından bağlı oldukları nezaret ve merkez müdüriyetlere bildirilmesi istenmiştir. Ayrıca sahillerde bulunan Düyûn-ı Umûmiye İdareleri tarafından her ay sonunda tuz ihraç eden bütün gemilerin de birer pusulası tutularak nezaret ve merkez müdüriyetlerine gönderilmiştir. Bu denetimlerde bir gemide tezkeresinde yazılandan fazla tezkeresiz tuz bulunur ise, hemen bu tuza el konularak geminin kaptanı ve tayfasının sorguya alınması sağlanmıştır¹².

Osmanlı limanlarına gelen her gemi önce liman reisine başvurarak liman tezkerelerini vermekle yükümlüdür. Bununla birlikte tuz yüklü gemilerin liman tezkereleri, Düyûn-ı Umûmiye memurları tarafından da tasdik edilmektedir. Bu tasdik işlemi yapılmadan liman memurları tarafından gemilerin pasaportları verilmemektedir. Fakat geminin içinde kaçak tuz bulunduğu anlaşılır ise, o gemi tevkif olunmak üzere liman reisine bildirilmektedir. Tabii şüphe üzerine tevkif ettirilecek gemilerde kaçak tuz bulunmadığı veya mevcut olan tuzun kaçak olmadığı ispat edilirse, bu gemileri sebepsiz yere alıkoydukları için mesuliyet tamamen Düyûn-ı Umûmiye İdaresine ait olacaktır. Bu duruma çok dikkat eden Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, bunun için bu işte görevli memurların aldıkları ihbarları iyi değerlendirmelerini istemiştir¹³.

Bu tedbirlerin yanında tuz yüklü gemilerin boşaltma işlemleri de kontrol altında tutulmuştur. Gemilerin tuzlarını boşaltma işlemi, doğal olarak ellerindeki tezkerelere göre yapılmaktadır. Gemideki tuzun tartılarak boşaltılması işlemi bir günde bitmeyeceğinden, bu tahliye işlemi bitene kadar, -kaç gün sürerse- gemi içinde kalan tuzun bulunduğu ambar kapaklarının açık bırakılması çeşitli hilelere sebebiyet vereceğinden dolayı bunun için de gerekli önlemler alınmıştır. Tuzun gemiden tahliye işlemi bitene kadar her akşam geminin ambar kapakları Düyûn-ı Umûmiye memurları tarafından mühürlenerek, ertesi gün mühürde bir bozukluk olup olmadığına bakıldıktan sonra tahliye işlemi yapılmıştır. Mevcut tuzun tamamı boşalana kadar bu işlemin devam ettirilmesi yolunda da gerekli emirler verilmiştir¹⁴. Bu şekilde tuz yüklü gemilerin sahilde bulunan tuz ambarlarına tahliye işlemleri sırasındaki meydana gelen fireler önlenmeye çalışılmıştır.

¹² *İdare-i Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Rehberi Muâmelâtı*, Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye İdare-i Merkeziyesi Matbaası, (tarihsiz) s. 326.

¹³ *Aynı eser*, s. 301.

¹⁴ *İdare-i Düyûn-ı Umûmiye-i...*, s. 302.

Yüzde beş olan bu firenin zaman içerisinde sıkı kontrol ve mühürleme işlemi sayesinde yüzde iki buçuğa indiği görülmektedir¹⁵.

Tuzun üretim aşamasında yapılan kaçakçılıkta ise, kaçakçılığı yapanlar bizzat görevli olan memur, kantarcı, kolcu gibi tuzlarda çalışan kişiler veya onlarla işbirliği yapanlardır. Bu konudaki örneklere bakıldığında tuz kaçırma yöntemi de ortaya çıkmaktadır. Tuz memurunun tuzlada fire olmadığı halde fire göstermesi, kantarcının tuz müşterisinden hediye talep ve kabul etmesi, tuz ambar müdürünün tuz kaçırması, ambara kayıtsız tuz alımı ve tezkeresiz tuz satışı yapılması, kantarcının müşteriyle anlaşarak basküle kurşun ilavesiyle fazla tuz verildiği tespit edilmiştir. Hattâ kaçakçılıkta mücadelede kullanılan kolcuların bile kaçakçılığa karıştığı anlaşılmaktadır. Bu tür olaylarda, Düyün-ı Umûmiye İdaresi de gereğini yapmış ve bu görevlilerin işlerine hemen son vermiştir¹⁶.

Düyün-ı Umûmiye İdaresi tuzlarda meydana gelebilecek kaçakçılık olayına karşı tuzun çıkış noktasından itibaren sıkı bir kontrole tabi tutulmasını sağlamıştır. Tuzlardan tuz ihracatına başlanılacağı günden itibaren her gün için bir yevmiye defteri tutularak, günlük üretimi ve satışı kayıt altına alınmıştır. Tutulan bu kayıtlar tuzlarda bulunan görevliler tarafından mühürlendikten sonra, aynı kaydın icmâl defterine geçirilmesini sağlamıştır. Ayrıca tuzlarla tuz ambarlarında satılacak tuzların değeri, sandık yevmiye defterine kayıt edilmedikçe tuzların müşterilere teslim edilmemesi konusunda gerekli uyarıları yapılmıştır. Ayrıca tuz, sarfiyat, sandık ve kantar defterlerinin sabit mürekkeple yazılmasını ve bu defterlerin hiç birinde silinti çizgi ve karartı bulunmamasına ve kayıtlarda bir yanlışlık olur ise üzeri ince bir çizgi ile çizilerek alt tarafına yanlışlığın sebebinin yazılmasına dikkat edilmesini istemiştir. Tuzlarda ve tuz ambarlarında yangın, sel basması gibi bir olay meydana geldiğinde hemen Düyün-ı Umûmiye İdaresi'ne bildirilmesini ve bu şekilde bir kayıp oluştuğunda bir defter tutularak olayın gününün ve saatinin buraya kayıt edilmesini istemiştir. Yine idare heyeti tarafından mühürlenmesi ve bu gibi kayıpların Düyün-ı Umûmiye'nin emri olmadıkça kaybın kayıt defterlerinden düşülmemesi uyarısı da yapılmıştır¹⁷. Böyle bir uyarının yapılma sebebi ise, tuzdaki memurların bu tür doğal afetleri bahane ederek tuzdaki kaçağı kapatmaya çalışmalarıdır¹⁸.

Tuzun üretim ve nakliyesi aşamasında yapılan kaçakçılığı önlemek için alınan tedbirlere rağmen, meydana gelen bir başka kaçakçılık yöntemi de tuz

¹⁵ *Tuz Muharrerâtı*, Dersaadet 1304, s. 189.

¹⁶ *İdâre-i Düyün-ı Umûmiye-i ...*, s. 1004-1021.

¹⁷ *Tuz Muharrerâtı*, s. 4.

¹⁸ *Dahiliye Nezâret-i Celîlesinden Vilâyet-i Şahâneye Yazılan Tahrirâtı Umumiye*, Dersaadet 1304, s.119.

ambarlarında meydana gelen kaçakçılıktır. Tuzlâlardan, ambarlara gönderilen tuzların hangi tuzladan geldiği, ambar icmallerinde gösterilmektedir. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi buna ek olarak, icmallerin açıklama kısmına, ambarlara gelecek olan tuzların hangi tuzladan geldiği, karadan mı yoksa denizden mi nakledildiğinin kaydını da tutmuştur. Bunun yanı sıra denizden gelmiş ise, geminin ismi ve nasıl bir gemi ile geldiğinin belirtilerek, gerek karadan ve gerek denizden gelen tuzun miktarı kayıt altına alınmıştır¹⁹. Ayrıca tuz ambarlarına ne kadar tuz girişinin ve satışının yapıldığına dair cetvellerin hazırlanması ve bunların her ay düzenli olarak merkeze gönderilmesi istenmiştir²⁰. Tuz tezkereleri üzerinde yapılacak birtakım hileleri önlemek için bu tezkerelerin silinebilen mürekkeple yazılmaması, bunların sabit mürekkeple yazılması gereği üzerinde durulmuştur²¹.

Kaçakçılıkla mücadelede daha çok Düyûn-ı Umûmiye’de görevli kolcular kullanılmıştır. Kolcuların görevleri kaçakçılığı önlemek için sürekli dolaşarak yakaladıkları kaçakları Düyûn-ı Umûmiye İdaresine teslim etmektir²².

Düyûn-ı Umûmiye İdaresi’nin kaçakçılıkta kullandıkları kolcuların yetersiz kalması üzerine, zaman zaman Bâb-ı âlî’den yardım istemiştir. Özellikle bu yardım, tuzlalar ve çevresinde meydana gelen kaçakçılıkla mücadelede kullanılmak için istenmiştir. Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin, Bâb-ı âlî’ye sunduğu bir raporda, kaçakçılığın artması, tuz gelirlerini sekteye uğratacağından, tuzlaların buldukları yerlerde askeri kuvvetlerin artırılması veya buralara özel askeri ve zabtiye kuvvetlerinin gönderilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Osmanlı hükümetinin bu konuda aldığı tavır ise, tuzlalara yakın yerlerdeki askeri kuvvetlerin artırılması şeklinde olmuştur²³. Kaçakçılıkla mücadelede Osmanlı Devleti’nin Düyûn-ı Umûmiye İdaresi’ne asker ve zabtiye kuvvetleriyle yardım etmesi söz konusu olduğu halde, bazen bu işin sekteye uğradığını görüyoruz. Trabzon Düyûn-ı Umûmiye Nezaretinden gelen bir yazıda, Karadeniz sahillerinde oldukça fazla kaçak tuz getirilip gizlice satıldığı belirlenmiştir. Bunun engellenmesi için Düyûn-ı Umûmiye İdaresi çalışmakta ise de askeriye ve zabtiyenin bu işi sekteye uğrattıkları ve sürekli yerlerinde durmadıkları belirtilmiştir²⁴. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi kaçakçılıkla mücadelede sürekli Bâb-ı âlîden yardım istemiştir. Örneğin 1307 yılında Siirt ve civarında bulunan tuzlalara asker gönderilmediğinden kaçakçılığın arttığı ve bu yılki tuz

¹⁹ *İdâre-i Düyûn-ı Umûmiye-i...*, s.949.

²⁰ *Tuz Muharrerâtı*, s. 11.

²¹ *İdâre-i Düyûn-ı Umûmiye-i...*, s. 179.

²² *İdâre-i Düyûn-ı Umûmiye-i...*, s. 171.

²³ B.O.A., *İ.H.*, 1310 Za 23, Nr. 65.

²⁴ *İdâre-i Düyûn-ı Umûmiye-i...*, s. 788.

hasılatını düşüreceğinden dolayı buraya asker sevkıyatının yapılmasını istemiştir²⁵.

Kaçakçılıkla yapılan mücadelede en önemli aşamalardan biri de, hukuki aşamadır. Düyün-ı Umûmiye'nin kaçakçılıkla olan mücadelesinde, kendisine rehber olacak olan, 23 Ekim 1889 tarihli bir kararname ile işin hukuki boyutu belirlenmiştir. Bu kararnameye göre; tütün hariç olmak üzere Düyün-ı Umûmiye'ye bırakılan gelirlerin alınması ve kullanılması Düyün-ı Umûmiye İdaresi'ne aittir. Bu işlemlerden ortaya çıkacak davalar ise, İdare Meclisi'nde görülecektir. Düyün-ı Umûmiye İdaresi, bu gelirleri toplarken, kaçak meydana gelirse sorumlulardan para cezası almaya yetkisi vardır. Ayrıca gümrükten kaçak olarak giriş yapılırken yakalanan tuzu alkoymaya ve satmaya da yetkilidir. Yine Düyün-ı Umûmiye İdaresi tarafından ele geçirilen malın değeri para cezasından fazla ise, bu fazla kısım tuz sahibine verilmeyecektir. Bu miktar para cezasını karşılamıyorsa, sahibinden talep edilecektir. Kişiler bunu ödeyemeyecek durumdaysa, Düyün-ı Umûmiye İdaresi tarafından vilayet idare meclislerinde dava açılacaktır. Kaçağı takip etmek için Düyün-ı Umûmiye İdaresi tarafından zabıtaya müracaat olunacaktır²⁶. Tuz kaçırarlardan mevcut olan tuz fiyatının iki katı nakit para cezası alınmaktadır. Eğer belirtilen nakit para cezası verilmediği takdirde, ceza kanununun 37. maddesine dayanılarak -yani bir şahıs hüküm olunan nakit para cezasını vermez ise- cezanın miktarına göre bir günden üç aya kadar hapis cezası öngörülmektedir.²⁷ Buna göre tuz kaçırarlardan mahkum oldukları para cezalarını ödemedikleri takdirde, üç ayı geçmemek üzere her yirmi kuruş için bir gün hapis cezası verilecektir²⁸. Ele geçirilen kaçak tuzlar buldukları yerde satılarak geliri Düyün-ı Umûmiye İdaresine aktarılacaktır²⁹. Kaçakçıların yanı sıra tuzları kaçırmaya alet olan sandalcı, kayıkçı, arabacı dahi kaçak tuzdan alınacak iki kat para cezasının, yüzde on altısını nakit para cezası olarak ödeyecektir. Elde edilen gelir.Düyün-ı Umûmiye İdaresi'ne aktarılacaktır³⁰.

²⁵ B.O.A., *Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı(Y.A.RES)*, Nr. 54/8, asker sevkıyatının yapılması hususunda bir başka örnek için bkz. B.O.A., *Y.A.HUS*, Nr. 276/12. Kandıra ve Kefken sahilllerinde tuz kaçakçılığının önlenmesi için buraya jandarma gönderilmesi için bkz. B.O.A., *Meclisi Vükela Mazbatası*, Nr. 72/33.

²⁶ Arisdakis Kasbaryan, *Zeyl-i Lâhika-i Kavânin*, Dersaadet 1315, s. 373. Kaçakçılık, ruhsatsız müskirât fûrûht etmek ve tezkeresiz sayd u şikârda bulunmak gibi esbâbdan dolayı Düyün-ı Umûmiye Varidât-ı Mahsusa İdaresi ile efrâd arasındaki cezayı nakdi davalarının Mehâkim-i Umûmiye'de görülmesi hususunda 22 Şaban 1332 (16..07.1914) tarihinde bir kanun çıkmıştır. Bkz. *Düstur*, II. Tertib, c. 6 Dersaadet 1334, s. 932.

²⁷ Sami, *Mir'ât-ı Kanun-ı Ceza Şerhi*, Konstantiniye 1313, s. 34.

²⁸ *Ahkâm-ı Kavânin ve Nizamâtın Tefsiri*, Dersaadet 1301, s.135.

²⁹ *İdâre-i Düyün-ı Umûmiye-i...*, s.339.

³⁰ *Aynı eser*, s. 343.

SONUÇ

Kaçakçılığa karşı alınan bütün bu tedbirlerin yanı sıra Düyûn-ı Umûmiye İdaresi memurlarını iyi seçmiş, bu kişilere dolgun ücretler vermiş ve maaşlarını zamanında ödemiştir. İyi işleyen bir teftiş ve denetim sistemiyle her memurun başarı durumunu belirlemiş, başarılı olmayanları işten uzaklaştırmıştır. Rüşvet ve iltimasa müsaade edilmemiş, bunlara teşebbüs edenler cezalandırmıştır. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, aldığı önlemler sayesinde kendisine bırakılan gelirlerde önemli artışlar sağlamıştır³¹. Tuz gelirlerindeki artışa bakıldığında 1881-1882 yıllarında tuz geliri 635.000 lira iken, 1907-1908 yıllarında bu gelir 1.075.880 liraya ulaşmıştır. Yani yüzde yetmiş beşlik artış söz konusudur³². Bu artışta kuşkusuz kaçakçılığa karşı yapılan sıkı mücadele ve tuzun daha iyi pazarlanması ve ihracatının da artması ayrı bir sebeptir. Yine de alınan bütün tedbirlere, sıkı denetim ve takiplere rağmen kaçakçılık tamamıyla önlenememiştir.

³¹ Rıfat Önsoy, Aynı makale, s. 413. Ayrıca bkz. Donald Quataert, "Düyûn-ı Umûmiye'nin İstihdam Politikaları 1881- 1909", Çev. Ahmet Fethi, *Toplumsal Tarih*, sayı 79 İstanbul 2000, s. 15-17.

³² Donald C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi*, Çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul 1971, s.105-106. Osmanlı maliyesi hakkındaki İngiliz konsolosluğunun raporlarına bakıldığında Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne bırakılan gelir kalemlerinde görülen artışı ıy bir yönetim ve tahsilat sisteminin kurulmuş olmasına bağlamaktadır. Bkz. *Osmanlı Maliyesi Hakkında İngiliz Raporları (1861-1892)*, Derleyen: Nezih Varcan, Ankara 2000, s. 184-185.

ÖZET

Ülkeler gelirlerini azaltan kaçakçılıkla çeşitli yollarla mücadele etmişlerdir. Osmanlı Devleti de kaçakçılıkla mücadele etmek durumunda kalan ülkelerdendir. Bu mücadele, tuz gelirlerinin Düyün-ı Umûmiye'ye devredilmesinden sonra da sürmüştür. Tuz gelirlerinin Düyün-ı Umûmiye'ye devredilmesi ve alınan tedbirler çerçevesinde kaçakçılık yöntemleri şu şekildedir

Önce, ciddi bir kayıt sisteminin tutulması, sonra tuzun üretiminin, satışının ve nakliyesinin her aşamada denetlenmesidir. Yine bir başka tedbir de güvenlik kuvvetleriyle birlikte yapılacak işbirliğidir. Son olarak da kişileri kaçakçılıktan caydıracak kanuni düzenlemelerin yapılmasıdır. Düyün-ı Umûmiye İdaresi de bu tedbirlerle kaçakçılıkla mücadele etmeye çalışmıştır.

ABSTRACT

SALT SMUGGLING AFTER TRANSFERRING ALL SALT INCOMES TO DUYUN-I UMUMIYE IN THE OTTOMAN EMPIRE.

States have been struggling with smuggling decreasing their incomes in several ways. The Ottoman Empire is one of them that has got to struggle.

That struggling has been carried on after salt incomes transferred to Duyun-i Umumiye too. That transfer and precautions against smuggling methods as following:

Firstly, to keep a serious record mechanism and system, then to inspect all salt production-transportation-selling phases. Another precaution is having a cooperation with police department. And last, to have legal arrangements and restrictive dissuasive precautions against smugglers. Department of Duyun-i Umumiye tried to struggle with that smuggling by this kind of precaution and control mechanism.

Keywords: Ottoman Empire, Duyun-ı Umumiye, smuggling, salt, Procaution

ع

بوساھ سرحف طوزنی قیققت سفحفت نفیصاف فرودگه اوزره دیوه عمجه اوزره که باید اوزمه اینستو دروزره
 یمانت بونه زوزره نم دایرون اوزله عامه که بره نفه ریچونو که فیصه اوزمه یما ضابلا دیه بزر اوزمه عامه
 نشو اوزمه قویسوزی که العایه بوند عوده زشبو تانق و ماگ اوزمه کلینه دسرف سیر دوکته مایوه بونف کوزره یما
 انی بیت مکز بوز عم تا برونه فیما طایله اوزمه بریانت مکله اوزمه نغزوه ده برفقده نیکه اوزمه دانی تا
 اضاط افرسح نویه اوزمه اوزره بایدنه تا دوزنه عمه که ضوضه دوزره که رفه بریه سندن تکدنن عمه دیه
 نکور دایرون شانده دسرف سیر دوکته بزر ره صانی بره نفه ریچونو که قصبه اوزمه باا فرودنور تانندن
 فرادنی دوقه دوقه مکر بره نشو اوزمه اوزره بایدنه که ده فرودنور تاریخی تکله بره تا دوزره بوز عمه اوزمه
 اوزمه نکور دایرون اوزره جوزنجه بکده برصفت اوزمه جود اوزمه که دوزره اوزمه بوز بوز حکم صیفا اوزمه
 ۱۷۸ ده فرودنور ۹۸ ورله شریعه نظام دیار اوزمه
 حکله

نکور دایرون دیوه عمجه اوزره که اشتراک ایزد بوس طرف حکومت نه بایدنه دوزمه حاف جوب بارنده
 ۱۸۱ دی حکم شریعه
 عجه ملکدی
 بریا

Düyün-1 Umumiye İdaresi tarafından Tuz kaçakçılığıyla mücadele etmek amacıyla satın alınmak istenen gemi hakkında
 Bkz.B.O.A., Y.A.HUS Nr.262/55.

۵

بلور کورانی

باشکات داریس

نورود

۸۷۰۰

بدرسیه سواصله طرز فی قیاسه مندرجه نقیباته قوسلنمه اوزره دپونه مضمونه اداره کجی مبابده ایدله ایشیله
 دورسلونایماتنه برسانه تروزاله نام وایورک مجریه بقدرت مایوسوکی نیمه ایشانه اید ضابطه دخی برابر ایدین صلیق
 نشین ایشانه قوسیلو کجی درالمعاینه ساتت ومانه رنجه صلیق و سرفه سیر و حرتنه مطوبه موافقت اکتوسیله قیاسی
 اوله ایشیله سزیه معراج برانسه عمده ایدین تقدیرده بر مقداردها تری ایدله و اتمامی اصیاط ایشیله سزیه
 اولمه و فیو ایشو مرتباتی حاکم مجریه شهابه وده نشین ایدله اوزره ذکر ایشانه وایورک اداره مذکورجه مبابده
 اوله اولوشمه مایهجه باشکاتره رسیده و سینه و سینه قیاسی مبابده تکرر ایشیله صلیق اوله رسیده دست نفعیم
 اوله اولوشمه مایهجه مذکورده مضمونه قیاسی اوله اولوشمه مبابده اوله اولوشمه مبابده اوله اولوشمه مبابده
 طرفیه مبابده مصلحت ابروده بوزله بنی بر قیاسی سینه دهاندارن اولوشمه مبابده ایشیله مبابده مبابده
 ایدله مذکورده و ایدله مابده بوزله مرفه نظرده ذکر ایشانه وایورک مبابده سینه طرفیه مبابده سینه چاره بونش
 و مبابده ایدله مابده در سعادتی مبابده بیاتنه تحت اولوشمه ویرسیرک علی الصمیم هر نفع فی قیاسه منس حق
 استحقاق اولوشمه مابده اوله اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده
 اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده اولوشمه مبابده

Satın alınmak istenen gemi hakkında padişahın iradesi
Bkz.B.O.A., İrade Dahiliye Nr.101074.

